

נדית גורן שני מכתבים של טשרניחובסקי

(המסך משבוע שעבר)

סחינימונה,
25.12.23

רחמיא ה.ד. נוסכיים.

היום קבלתי את שני מכתביך ביד. איני יודע מדוע אתה קורא לי ה"גם" ב"גביאים", אבל יקירי, אני אינני "שר מס" כים" ואת האמת אני אוהב ואותה אני אומר. הנהגה מה שתרגומך טוב מתרגומו של קציר גלסון, אין זה אומר כלום; וכל סגמי ה"משקל דבקו בו; ואם רוצה אתה לתת אפ" שרות שיהיה מושר, עליך לתקן את השיר. ומה שאתה שרת אותם בגרונך ולא מצאת כי לא יתאימו — זהו אף טימן שמנגן גרוע אתה, ותו לא!

כמובן אם תזכיר כמה כריזמים, פה תבליע בנעימה, ושם תוסיף בנהימה — תשיר גם את שירך; ואולם אם אתרגם לך את שירו של היינץ:

Loiszieht durch mein Gemüt

במשקל הכסמטר, לא יעילו לך כל כריזמים. עתה עשה כאשר אמרתי לך: תן אותם כמו שהם למנגן, כי אני בא בדברי טעם ואתה עונה לי, מן הגרון ירחמי". ומה שאתה כותב, כי אני וכמותי אסירי כבלי משקל אנו — אך טעות היא בידך, יקירי, טעות גדולה. אין בזה כל כבלים אלא "Conditio sine Qua non" טרם שנוצר השיר נוצרה גנינתו (מה שאתה מכנה כבלי המשקל). ואני נאחרים שכמותי אחרת אין אנו יכולים, כשם

שאי אפשר גם לך שתהיה נשימתך או דסיקות לבבך לא ברתמוס (ולפי מצב רוחך או עבר דתך רק ישננה הטמט). ואולם אוי ואבוי לו לאיש אם יבא המחלל (ז) קרדים וישת" ררעו מכבל הרתמטס! (או: מן הרתמטס) אני יודע זאת גם לגבי כמה משוררים עבריים ומשוררי אומת העולם. ואילו למדתי את הה(ר)טונייה והיו ניגוני באמת מוסיקאליים, הייתי אומר, חבל שאין אני יכול לרשום אותו לך. והנה אני יודע כמה משוררים (בין אר" מות העולם) שהגיעו למעלה זו, והם בעצמם מתבררים ניגונים לשיריהם — ובהם אני מת קנא. (אגב, בשבוע העבר שמעתי את האחד מהם, והייתי אז בלוייה של ה.ג. ביאליק — שמו ורטינסקי). וכמדומני כי אתה מתמרמר על המשקל מפני שאחת היא לך שירה (POESIE) ושיר (GEDICHT). ה"שירה אפשר לה גם כלי דברים שקולים ומ" דודים — שהם הם שיר. וויטמאן" שלכם וסורגניב בשיריך בסרווא" — יוכיחו). ו"אפשר כשיר שאין תוכו שירה. אתה יודע ע"ד המשקל והרתמוס על פי הקריאה מספרי ת" אוריה, ואלו שמקת את פהם כאזוני ממש, איך מקריאים ומחברים בבת אחת לפניך שירי רים המקריאים הפינים את הסלולה" שלהם או המקריאים הרוסים (сказание) "את שירותיהם, או היית רואה, אם כבלי המשקל מכבידים או דוקא הם מקילים עליהם את ה"יצירה. ואולם אני רואה שאין לך כבר תקנה.

הנהגה הרשיתי לי להראות לך על כמה וכמה מק(ו)מות בתרגומך, "העורב" מה נקל להגיע לידי שלימות זו: אתה קלילא" — לך לכו — אבל, יקירי, אתה צריך לשלוט בשפה, ולא שיהיה הפסוק המוכן שולט בך. "הגד נא באמת, מה היית מפסיד אלו אמרת — ומקרא בספר עייף ולא עייף ויגע?"

ומה? שתרגומו של ז'בוטינסקי אל התפלא — גוסבוים יודע את השפה על מריה וז'בר טינסקי עני המהפך במאתים שרשים עבריים. ולו ראית את תרגומו לרוסית — מה יפה ר' מוסיקאלי הוא. — אותו ה"עורב" ממש. "מכאן ועד לסוף המכתב, הוקפו כמה קטעים בקו, כדי לשנות את סדר הפיסקאות, אולם מכיוון ש" הדברים אינם ברורים כל צרכם, השארתי את הכתוב כמות שהוא, מבלי להתחשב בשינוי.

בתרגומך של ווילד" — חסתי על ההעתק היפה, ואך סמנים עשיתי בעפרון שקל להסיר, רם, ואולם ההעתק של העורב קטן ועליו לא חסתי — ונתתי לך מעין טרויקט, כיצד אפשר לתקן את השיר.

ואותה אתה צריך לעשות, כי התרגום יש בו כמה וכמה מקומות יפים באמת, וגם כלו טוב, רק שצריך לשכלל ולשכלל — וכל ה" מרבה לשכלל הרי זה משובח!

ואם לא תעשה כך, ואני לא אקבל ממך את השיר משוכלל בעוד ג' חודשים, להרי יודע לך, שאני אתרגם אותו. "השמעת? אבל למה שמת אתה בעצמך עליך כבלים: הכנסת חרוזי ביניים — בשורות ב' רזו", שאין כך במקור; הוא משתמש בסוסי השיר רות ד' ריה' במלים אחדות, כלומר פוטר עצ" מו מלמצוא חרוז נוסף, ואתה אינך משתמש בתקלה זו.

והדברים האלה מכוונים גם כלפי שירו שירו (כך במקור. נ.ג.) של ווילד, שהוא טעון אך שכלול ואולם המסד יפה וטוב.

כלו שלך בידידות
שאול טשרניחובסקי

פ. ס.
אתה אינך חייב לי מלאומה בעד
הערותי הקצרות.
הנ"ל.

הערות למכתב הראשון:

1) המכתבים לא הועדו לידי. אחד מהם בוודאי, אם לא שניהם כאחד, הוא תשובה על הנלויה של טשרניחובסקי.

2) חידוד כפול על משקל הפסוק: "הגם שאול גביאים" (שמואל א' י', 11) והך רמיזה לשמו: שאול.

3) רמז לכינויו של ח"ג ביאליק, שנודע ברבים, כמי שמשגח דר"קבע, כתביד של אחרים. ראה, זלמן שניאור, "מרשימות אדם רע", רשימה את שר המסכים (ח.ג. מא" ליק), "כתבי זלמן שניאור. ט. ביאליק ובני דורו, הוצאת דביר, 1958, עמ' 242—256. לראשונה בהעולם/ שנה 11, גל' מ"ח י"ג טבת תרפ"ד (21.12.1923), ימים אחדים לפ" ני מכתבו של טשרניחובסקי. וראה גם, אנ" רות ביאליק/ כך ג', מט' תה, לש. גינצ" בורג, יומיים לפני צאתו לא"י מברלין, ט' אדר ב' תרפ"ד.

4) קרוב לוודאי, שהכוונה ליחודחיליב קצנלסון, הנודע בכינויו הספרותי: בוקי בן יגלי (ראה במכתב הראשון, הערה 5). עם זאת יתכן גם שהמדובר ביצחק קצנלסון, ש" ספר תרגומו לשירי היינה הופיע באותה שנה.

5) תרגומו: "חרש בלבבי ירון / נעים עלי לים אשיר. / רונה, שיר אביב קטן / רון במרחב אוויה." זהו שיר מס' 6, מתוך סח" חור השירים: "אביב חדש", מתוך: מבחר שירי היינה, תרגום: גילה אוריאל, הוצ' יבנה, ת"א, 1958, עמ' קצו. לפי תביבליז גראפיה של שמואל לחובר (הערה 8 למכ" תב הראשון) תורגם שיר זה לעברית שש פעמים, אבל תרגומו של נוסבוים, לא נזכר ביניהם. משקלו המקורי של השיר: טרוכי (ארבעה ושלושה לסירוגין). יתכן, שטשר-

ניחובסקי מתכוון לומר שאין קושי בתר- גום שקול לגמרי. וההוכחה לכך — שאפי שר להעביר אפילו שיר לירי טרוכיא' זה לחכמטטר, שהוא משקל האפוס.

6) חידוד, על משקל הפסוק: "מן השמים ירחמו" (עלפי עבודהזרה יח). וכאן, בהר" טור, כמובן.

7) לטיניות פירושו: תנאי בל ועבור.

8) כלומר, בחברתו.

9) ביאליק שחה שבועות אחדים בברלין, בדרכו לארץ-ישראל, אליה הגיע בפורים תרפ"ד.

10) אלכסנדר ורטינסקי, משורר רוסי ש" נתג לחלחין ולבצע בעצמו את שירי. ראה: אלכסנדר פן, "גניחה עם א- ורטינסקי", קול העם/ 21.2.1964.

11) וולט ויטמן (1892—1892) המשורר האמריקני הנודע, שהתפרסם בסגנון שירתו החפשי, המיוחד, הטבוע בקצב תנ"כי ואין בו לא חרוז ולא משקל. ספר שיריו, עלי- עשב/ תורגם, בידי שמעון הלקין, בצירוף מבוא מקיף (1952—1956).

12) איבן סורגניב טורגניב (1818—1883), מגדולי המשפרים הרוסיים. שיריו בפרוזה נכתבו בין השנים 1876—1882, שימשו מקור רב השראה וחשמלה גם על הסופרים העב" ריים.

13) קלולה — האפוס הלאומי הפיני. מכיל כ-50 מומורים, וכ-22,800 חרוזים. ב" 1835 אסף לנרוט למעלה מ-12,000 שורות, אותן שמע מושרות בפי האיכרים בליווי כלי נגינה, מעין קתרוס פיני מיוחד. הוא מיוז נוסחים שונים לאפוס אחד וקבע את שמו. באפוס זה מסופר על בריאת העולם ועל מעשי הנבורה של בני הענק קלולה. ה" אפוס תורגם לעברית בידי שאול טשרני- חובסקי, והופיע בכרך הרביעי של כתביו בע" שרה כרכים, בברלין תר"ף, בהוצאת ועד- היובל, וגם בניפרד באותה שנה. קטעים מ" תרגום זה החלו להתפרסם החל מראשית

תורע"ג ראה, שאול טשרניחובסקי. ביבליז גראפיה, הוצ' מכוני כ"י, אוניברסיטת ת"א, ומרכז החדרכה לספרות ציבוריות, תשמ"א, ערכים: 175—178; 181—183. ועוד. עמ' 188.

14) מלה רוסית שפירושה: מספרים.

15) חידוד עליפי הפסוק מתוך "אקדמות" לשבועות: "ובאתה קלילה דלית בה משטר תא" במובן: ובאות קלילה שאין בה מפי שות. נאמר בהומור ובביקורת.

16) אולי רמז למסות של ביאליק, "שי- רתנו הצעירה": (של מגדלי פריסמן, פרץ וכר) נתמטטה ממשלות ה,מליצח' ה,פסוק לא היה מהלך לפנייהם כמקל לפני הסומא, אלא רץ היה וכשכש אחריהם." (תרמ"ז).

17) הדוגמה היא מן השורה הפותחת את "העורב" הנוסח שנדפס ב"התורן" הוא: "ומקרא בספר יעף", אולי בעקבות הערתו זו של טשרניחובסקי. אין לדעת, מה עוד מתיקוניו קיבל המתרגם.

18) תרגומו העברי של ז'בוטינסקי ל"הער רב" של א"א פה פורסם לראשונה במולי דת/ ו' תוב' ד/ תמוז תרע"ה, עמ' 305—309, ובנוסח מתוקן בספרו /תרגומים/ בר לין, הוצ' הספר/ תרפ"ד (1923) סמוך ל" תאריך מכתבו זה של טשרניחובסקי. תר נוסח הרוסי לשיר זה נכלל בספרו: "אמאדז (שירים)", פאריס 1930, עמ' 17—23.

19) איני יודעת באיזה תרגום מדובר (ראה הערה 9 למכתב הראשון).

20) טשרניחובסקי לא מימש את "אינמו" זה.

21) בבית הראשון בתרגומו של ח"ד נוס" ביום חוזרות חסרות ג' ה, ו בימתן: דור ודור — עין החור — עין החור — אמרתי אמר. כך גם בבית השלישי: שורה ב': "עלה קור". בכך הוא נאמן לתבנית הח" ריזה של המקור האנגלי. ואף לחרז המקורי: before-door-door-more. בהמשך התרגום אין הריזה שיטתית, שלא כבמקור, השומר על תבנית קבועה לכל אורכו.